

STRATEJİ VE HİKMET ARASINDA: İLKBAHAR

Üstün BOL, 15 Temmuz 2021

<https://www.hertaraf.com/koseyazisi--strateji-ve-hikmet-arasinda-ilkbahar-2452>

Hız. Peygamberin hayatı bir Müslümanın hem beşeri ilişkilerinde hem de dini yaşayışında önemli bir yer tutar. O'nun ibadet ediş şekli, insani ilişkilerindeki üslubu, yolculuk ederken, ticaret yaparken davranışları, bir devlet başkanı olarak sergilediği tavır hayatımızın bütününi kuşatan ve göz ardı edemeyeceğimiz bir bütünlük ve devamlılık arz eder.

Bugüne kadar okuduğumuz siyer kitapları, bize kendisinden önce yazılmış siyer kitaplarının yeni baskısını sunuyor, anlaşılır bir dil redaksiyonundan başka bir şey söylemiyordu.

Wadah KHANFAR'ın İLKBAHAR¹ kitabını okumaya başlarken de olayları sonuçlarına göre yorumlayacak bir kitapla karşılaşmayı bekliyordum.

Kitabın alt başlığında kullanılan, 'Hz. Peygamber'in Hayatına Dair Stratejik ve Siyasi Bir Okuma' ibaresi ise beni hem heyecanlandırmış hem de adını tam koyamadığım bir soru işaretine neden olmuştu. Kitap hakkında bir tanıtım yazısı yazan Ümit AKTAŞ'ın Strateji ile Hikmet arasındaki dengeye vurgu yapan cümleleri² aklımdaki soru işaretlerini gidermemi sağlamış, strateji ve hikmet kavramları zihnimde yerli yerine oturmuştu.

Kitabı okuyup bitirdikten sonra ise İslam ÖZKAN'ın yazarla yaptığı görüşme yayınlandı³. Bu röportajda yazar, Hz. Peygamberin uygulamalarının, kararlarının vahiy ile şekillenmediğini, aldığı kararların onun üstün stratejik vasıflarıyla gerçekleştiğini söylüyordu. Oysa yazar kitabında, İsrâ hadisesini anlatırken Allah'ın Peygamberini yanına alarak Medine'de devlet kurmadan önce ona eğitim verdiğini ifade ediyordu! (vurgu bana ait)⁴ Demokrasi gibi güncel kavramlarla Peygamberin meşveret ve şura uygulamalarını özdeşleştirmek ise uzun zamandır Müslüman entelektüeller arasında yaygın bir davranıştı.

Yazarın Strateji üzerine kurduğu, Ümit AKTAŞ'ın Hikmet kavramını ilave ederek zihnimizde zenginleştirdiği İLKBAHAR, yazılmış onlarca siyer kitabı arasında şimdiden istisna bir yer edindi. Bunda en önemli etken şüphesiz sonuçlara odaklanmamış bir çözümleme dilinin tercih

¹ Wadah KHANFAR, İLKBAHAR, Vadi Yayınları-2020

² <https://farklibakis.net/kitap-tanitimi/wadah-khanfar-ilk-bahar/>

³ <http://adaletzemi.org/3-nisan-2021-waddah-hanfer-din-onu-aracsallastiranlarin-eline-terk-edilmemeli-islam-ozkan/>

⁴ A.g.e. sayfa 204

edilmesi, olayların gelişim süreçlerinin de süzgeçten geçirilmiş olması. Bu yazıda yukarıda belirttiğim hususlardan bağımsız olarak İLKBAHAR kitabının ne söylediğine, yazarın perspektifine bağlı kalarak kitaptan ne anladığımıza dair bir değerlendirme bulacaksınız.

KURAL KOYUCU OLARAK PEYGAMBER ALEYHİSSELAM

Hız. Peygamber, 610 yılında 40 yaşında peygamberlikle müjdelendi. Ancak; Peygamber olmadan önce de o Muhammed'ül Emindi. Mekke'liler ihtilafa düştükleri bir konuda Hız. Muhammed'in hakemliğine başvurur, Mekke'den çıkacakları zaman mallarını ona emanet ederlerdi. Peygamber olduktan sonra bile, onunla savaşan Mekke'liler şehir dışına çıkacakları zaman mallarını yine Peygambere emanet etmekten vazgeçmediler. Hem onunla savaşıyor hem de onun Emin'liğinden şüphe etmiyorlardı. O bir konuda sözünü söylediğinde dostu da düşmanı da ona itibar ediyordu.

Peygamber, düşmanlarının gözünde dahi El-Emin iken, elbette ümmetinin gözünde çok daha farklı bir yere sahipti. Peygamber Aleyhisselam bunun farkındaydı ve kişisel işlerinde, devlet yönetiminde, ticaretinde, aile hayatında hem kendi zamanına dair hüküm veriyor hem de bu hükmün yüzlerce yıl sonra ortaya çıkabilecek sonuçlarına ilişkin hukuk üretiyordu. Bu elbette Peygamber Aleyhisselam'ın kişiliğiyle, metoduyla ilgili olduğu kadar donatılmış olduğu hikmetle de ilgiliydi.

Peygamber hem İslam'ı tebliğ süresince hem de daha peygamberlikle müjdelenmeden önce hayatına yön veren, yaşamını biçimlendiren ölçütlere sahipti. Bu ölçütler onun yaşam felsefesi idi ve onu güvenilir ve emin kılan, hayatı boyunca bu ölçülerin hiçbir zaman değişmemiş olmasıydı.

Peygamber, ahlak temelli bir hayat yaşıyor ve insanları ıslah etmeye öncelik veriyordu. Kim tarafından üretilmiş olursa olsun, iyiliği kabul ediyor; kim tarafından üretilmiş olursa olsun kötülüğü reddediyordu.

Peygamber kendi inancı dışında kalanları yok etmeyi düşünmüyordu. Kureyş ve diğer Arap kabilelerini, Yahudileri, Hristiyanları, Perslileri ortadan kaldırıp servetlerine el koymayı düşünmedi. Onlarla iletişim kanallarını açık tutarak ikna edici bir yol izledi, diplomasi kanallarını kapatmadı.

Hüküm vermede acele davranmaz, istişare etmeden karar almaz, fevri çıkışlardan uzak dururdu. Bazen bu istişarelerin kötü sonuçlarını öngörür ancak istişare hukukunu ihlal etmezdi. Peygamber sabırlıydı, ne yaptığını biliyordu. İyimserdi ve en önemlisi umutluydu. O yüzden

genç bir nesille yola çıkmış, gençler üzerine kurulu bir sistem inşa etmeye çalışmıştı. Gençler onun sisteminde o kadar önemliydi ki, Uhud'da yanlış olduğunu bildiği halde gençlerin sözünü dinlemiş, istişare kararına uymuş, geleceğe yatırım yapmıştı.

Siyasette, ticarete, toplum ilişkilerinde, savaşta bütün hayatı boyunca edilgen değil etkendi. Savunma pozisyonunda kalmaz, yönlendiren, ufuk açan taraf olurdu. Söyleyecek sözü ve birikimi vardı, savunma pozisyonunda kalması gereken hep karşı taraf olurdu.

Peygamber birleştirici idi. Medine'de Yahudiler, putperestler, Hristiyanlar ve Müslümanların bir arada yaşadığı bir devlet kurmuştu. Medine Sözleşmesi bu birleştiriciliğin en somut örneğiydi. Haksızlık etmez, haksızlık edilmesine de rıza göstermezdi. Mekke'nin fethinde gösterdiği strateji de yok etmek üzerine değil, birleştirmek ve kazanmak üzerineydi.

İyi bir devlet idarecisi, iyi bir siyasetçi idi. Bütün düşmanlarına karşı savaş açmaz, ittifaklar yaparak toplumunun güvenliğini sağlar, düşmanlarının zayıflamasını beklerdi. Keskin ve katı stratejiler yerine şartların getirdiği esnekliği kullanırdı. Olayları güncel kriterlerle değerlendirir, objektif metodlar kullanırdı. Toplumların önceliklerini, güç dengelerini, zaaflarını ve psikolojilerini göz önüne alır, sergileyeceği sert veya yumuşak tavrı buna göre belirlerdi.⁵

Mekke'de Durum

Siyasi Durum: Mekke Arap coğrafyası için önemi tartışılır küçük bir şehirdi. Mekkeliler de soyluluk ve güç bakımından Arap kabileleri arasında üst sıralarda değillerdi. Ancak Mekke'yi saygın ve önemli yapan Kâbe'nin bu şehirde yer alması ve ona hizmet eden kabilenin Araplar arasında çok saygın bir yerinin bulunmasıydı. Önemini dini kimliğinden alan Mekke'nin ileri gelenleri zenginleşmek için bu dini kimliğin yeterli olmadığını fark edecek ve bu küçük şehri cazibe merkezi haline getirecek metotlar aramaya başladılar.

Bu dönemler Arap kabilelerinin pek çok sebeple birbirleriyle savaştığı zamanlardı. Bu savaşlarda kervanlar basılıyor, yağmalanıyor, masum insanlar katlediliyordu. Ticaret yollarının güvenliği kalmamış, sadece tüccarlar değil sivil halk da bu savaşlardan büyük zarar görmüştü. Mekke'nin ileri gelenleri Ticaret yollarının güvenliğini sağlamayı, dini bir merkez olarak herkesin dini inançlarını güvence altına almayı ve çatışmasızlığı temin etmeyi vaat ettiler. Bu bütün Arap kabilelerinin üzerinde mutabık kalacağı bir durumdu. Böylece Arap coğrafyasının dini merkezi olan Mekke aynı zamanda ticari bir merkez haline dönüştü. Bütün kervanların

⁵ A.g.e. sayfa 29-37

başlangıç ve varış noktası artık Mekke'ydi. Bu durum Kureyş'in hem saygınlığını hem önemini hem de zenginliğini artıracaktı.

Her şey yolunda giderken KUSAY ailesi içinde çıkan idari bir anlaşmazlık akraba Kureyş kabilelerini savaşın eşiğine getirdi. Arap toplumunda adet olduğu üzere ittifak yapanlar içi sıvı dolu bir kaba ellerini bandırarak biat ederlerdi. Taraflardan bir kısmı güzel koku doldurulmuş bir sıvıya ellerini bandırarak, bir kısmı kan dolu bir kaba ellerini bandırarak taraflarını seçeceklerdi. Artık Mekke 'Güzel Kokulular İttifakı' ve 'Kan Yalayıcılar İttifakı' (Yeminliler İttifakı) şeklinde bölünmüştü. Mekke'nin çatışmasızlık konumu olmasaydı ve bu ittifaklara yanaşmayıp tarafsız kalan kabileler devreye girmeseydi büyük bir kıyım yaşanabilirdi. Taraflar savaşmaksızın ortak bir idari yönetimde anlaşılabilirler. Mekke'nin çatışmasızlığı, güvenliği ve zenginliği bir kere daha tesis edilmişti.

Bu ayrışma zaman içerisinde Mekke'nin düşünsel ve yönetsel ayrışmasının da bir aynası olacaktı. Güzel Kokulular İttifakı ileride Erdemliler İttifakı'nın temelini oluşturacak, Erdemliler İttifakı mazlumun hakkını zalimden alıncaya kadar her türlü hukuki yöntemi uygulayacağına dair ahitleşecekti. Kan Yalayıcılar İttifakı ise soy, mal ve güç üzerinden iktidar inşa ederek, yoksunları ezerek yükselmeyi ve statüsünü korumayı ilke edinmişti. Darü'n Nedve güç ve otoritenin çıkarlarını korumak ve tesis etmek için oluşturulmuş bir yönetim merkeziydi. Peygamber Aleyhisselam vahiy gelmeden önce katıldığı Erdemliler İttifakı'nı daha sonra övecek bugün olsa yine katılıyorum diyecekti. Diğer yandan Darü'n Nedve'ye karşı Şura mekanizmasını işletecek her türlü zalimliğin karşısında yeni bir hukuk inşa edecekti.

Mekke'de Halk: Kureyş'in soylu aileleri Mekke'nin kendilerine sağladığı dini ve ticari imtiyazları çok iyi kullanarak zenginleşmişler, zenginleştikçe de sefahate düşmüşlerdi. Soylu kabile liderleri, zengin sofralar düzenliyor, bu sofraları Pers ve Yemen'den getirttikleri aşçılara hazırlatıyor, Hindistan'dan getirdikleri ipeklerle giyiniyor, paha biçilmez takılarla diğerlerine üstünlüklerini kabul ettirmeye çalışıyordu. Aynı anda, köleler ve yoksun Mekkeliler ise açlık ve yokluk içerisinde efendilerinin saltanatına hizmet ediyorlardı.

Mekke'de Din: Peygamber Aleyhisselam Mekke'de İslam'ı tebliğe başladığında Kureyş'liler bunu çok önemsemediler. Çünkü Mekke'nin çok dinli yapısı Hanif bir dine davet eden başka unsurları da içerisinde barındırıyordu. Kâbe'de bulunan putların büyük çoğunluğu Mekke'lilerin tapmadığı, diğer Arap kabilelerinin taptığı tanrılarıydı. Mekke'liler kendi putlarının yanında bu 'yabancı' putların bulunmasını yadırgamıyor, mevcut konumunu ve zenginliğini bu çok dinli anlayışa borçlu olduğunu biliyordu. Ancak Peygamber Aleyhisselam başka bir şey yapıyor, bu put kardeşliğine tabi olmadığını belirttiği gibi, putlara doğrudan savaş

açıyordu. Bu Kureyş için kabul edilebilir bir durum değildi! Kureyş'liler için dinleri önemli değildi, putlarının başına ne geleceğini düşünmüyorlardı, onları asıl korkutan sahip oldukları imtiyaz ve zenginliğin tehdit edilmesiydi.

Peygamber Aleyhisselam'ın tebliğ stratejisi kendi belirlediği alanda, kendi ölçüleri çerçevesinde hamleler yapmaktı. İstese Kureyş'in putlarına söz söylemeden tebliğine devam eder, hiçbir eza ve cefa görmeden Müslüman toplumu yetiştirebilirdi! Ama o öyle yapmadı. Dinin temel unsuru olan tevhidi sancak yaparak göklere çekti. Kureyş bu tarihten sonra hep edilgen tarafta kalacaktı. Strateji üretmiyor, akıl yürütemiyor sadece Peygamberin hamlelerine karşılık veriyordu.

Hız. Muhammed'in beklediği gibi de oldu. Kureyş liderleri ilahlarına-servetlerine- dil uzatılmasına, putlarının yerilmesine şiddetle mukabele ettiler. Çünkü Peygamber onlara göre dini bir mesaj taşıyor, Kureyş sisteminin temelini oluşturan kabile üstünlüğüne dayalı, maddi sömürü, kölelik ve zorbalık düzenine savaş açıyordu.⁶

Peygamber Aleyhisselam, Mekke'nin kurulu düzenine savaş açtıktan sonra tebliğ çalışmalarını gençlere, yoksunlara, kölelere, ezilmişlere yoğunlaştırdı. Köhnemiş bir düzen çatırdıyordu. Kureyş yöneticilerinin çocukları, köleler, yoksunlar peygamberin etrafında toplanıyordu. Kureyş idarecilerine en ağır gelen ise çocuklarının, babalarının putlarını terk ederek Peygamberin dinini seçmeleriydi. Kureyş, İslam'a yönelen özellikle köle ve yoksunlara, akıl almaz işkenceler yapmaya başladı. Ancak burada bile kabilecilik devreye giriyor, soy sop üstünlüğü burada da karşımıza çıkıyordu. Kureyş'in yöneticileri din değiştiren çocuklarına işkence edemiyor, hapis gibi tecrit gibi yöntemlerle çocuklarını İslam'dan döndürmeye çalışıyordu. Çocukları din değiştirmiş bile olsa kabilecilik duygusu her şeyin üzerindeydi.

Peygamberin etrafında her kabileden, her sosyal sınıftan insan toplanırken, Kureyş etrafında yaşlı ve zengin sınıf dışında toplumun hiçbir dokusu yer almıyordu. Peygamber Aleyhisselam eski Kureyş'e karşı yeni Kureyş'i öne çıkarıyordu. Haksızlığa karşı hakkı savunuyor, varsıllara karşı yoksunları müdafaa ediyor, zulme karşı adalet sancağını yükseltiyordu. Buna karşılık toplumsal desteği arttıkça Kureyş'in zulmü artıyor, işkenceler dayanılmaz hale gelmeye başladıkça Peygamber yeni çıkış kapıları bulmaya çalışıyordu.

⁶ A.g.e. sayfa 168

Hicret Değil, Geçici Konaklama: HABEŞİSTAN:

Kureyş'in Müslümanlar zerindeki baskısı iyice artınca Peygamber Aleyhisselam ilk diplomatik temasını Habeşistan Kralı Necaşi ile kurdu. Habeşistan Mekke'nin iyi ticari iliŐkilerinin olduğu ve Mekke yönetiminin iliŐkileri bozmaktan çekineceği bir Hristiyan krallıktı. Peygamber Aleyhisselam'ın birçok alternatif varken Habeşistan krallığıyla görüŐmesi de onun stratejik derinliğinin bir göstergesiydi. İlk heyetin ardından Necaşi'nin kabul etmesi üzerine sayıları 80'i aÇan Müslüman bir grup Habeşistan'a yerleŐti. Habeşistan'a sığınan Müslümanların orada uzun süre kalması, Medine'de İslam devleti kurulduktan sonra Peygamberin yanına dönmemeleri ve Habeşistan'da kalmaya devam etmeleri, Peygamber Aleyhisselam'ın bu grubu tebliğ vazifesi için orada konuŐlandırđını göstermektedir. Bu grup ileride diplomatik ve ticari bir misyon üstlenecektir. Müslümanların Habeşistan'da varlığı Kureyş'i kızdırmakta ama uğrayacakları ticari kayıp sebebiyle elleri kolları bağlanıyordu.

Peygamber Aleyhisselam doğru bir strateji ile psikolojik üstünlüğü elinde tutuyor, kamuoyu desteğini arkasında hissediyordu. Őiddete baŐvurmuyor, savaş ilan etmiyor Mekke'nin mevcut kuralları içinde varlık mücadelesi veriyordu. Mekke ise çaresizlik içinde yanlıŐlar yapıyor, kendi taraftarlarının bile kabul edemeyeceği yöntemler deniyordu. İŐte tam bu sırada Kureyş artık Müslümanları ablukaya almaya, a ve susuz bırakmaya, kız alıp vermemeye karar verdi.

Mekke'nin kabilecilik rf açısından bu durum kabul edilemezdi. Bu durumun kabul Peygamberin kabilesi ve onunla akraba kabileler açısından yüzlerce yıl sürecek bir utanç vesilesiydi. Aynı Şekilde Müslüman olan Mekke'liler içinde Mekke'nin soylu ailelerinin mensupları vardı. Dinleri ayrı bile olsa Mekke'liler kendi kabilelerinden insanlara zulmedilmesini kabul edemiyorlardı. Öte yandan Mekke zenginliğini ticarete borçluydu. Ticareti önemli ve vazgeçilmez yapan ise Mekke'nin 'ne olursa olsun çatışmasızlık' prensibiydi. Bu prensibin ortadan kalkması, Mekke'de kabileler arasında yeniden çatıŐmaların baŐlaması Mekke'nin ticari önemini zayıflatacak, zarara uğratacak ve zenginliğini yok edecekti. Bu sebeplerle abluka kararı kabileler arasında kabul görmedi. Mekke içinde bu durumu bir yüz karası olarak gören muhalif bir grup oluŐtu. Abluka bu Őartlarda üç yıl sürdü, ancak; Mekke'liler bu ablukayı zaman zaman deliyor akrabalarının ihtiyaçlarını karŐılamaya çalıŐıyorlardı. nc yılın sonunda memnuniyetsizlik Mekke sokaklarında yüksek sesle konuŐlmaya baŐlanmıŐtı. Nihayetinde Kureyş'in aptalca abluka kararı fiilen uygulanamaz hale geldi. Üstelik Kureyş yönetimine karşı Müslümanlara sempati artmıŐ abluka döneminde Mekke'liler İslam'a daha da yakınlaŐmıŐtı.

İSLAM DEVLETİNDEN ÖNCE: İSRA VE MİRAC

Peygamber Aleyhisselam'ın mücadelesinin belki de en bariz özelliği inisiyatif alması, aksiyoner olmasıydı. Bu aksiyoner tavır Peygamberin kişiliği kadar, meşverete açık yapısından, iyi bir idareci olmasından kaynaklanıyordu. Peygamber Aleyhisselam'ın Taif ziyaretinden hemen sonra İsrâ hadisesi gerçekleşti. Medine'ye hicretten bir - bir buçuk yıl önce gerçekleşen İsrâ Hadisesi Peygamberin hikmet yolculuğunda önemli bir dönüm noktasıydı.

Yüce Allah, Peygamberi Muhammed'i Medine'ye hicretten ve Medine İslam Devletini kurmadan önce eğitime alacaktı! Bu eğitim, devlet kurma konusundaki evrensel yasaları, devletin meşruiyetinin esaslarını, Yesrib'de karşılaçağı İsrailoğullarının politik ve psikolojik yapısını tahlil eden bir içeriğe sahip olmalıydı (Allahuallem)⁷

Yesrib'den Medine'ye giden yol:

Taif, Kureyş'in yazlık sayfiye yeri idi. Mekke'nin ileri gelenleri yazları Taif'te geçirir, buradan tarla ve araziler alırlardı. Taif'in ekonomisi Mekke ile iyi ilişkilerine dayanıyordu. Bu sebeple Peygamber Aleyhisselam'ın Taif'te iyi karşılanmaması doğaldı. Ama Taif'lilerin azgınlıkta bu kadar ileri gitmeleri şaşırtıcıydı!

Habeşistan Müslümanların ilk sığınma istedikleri ülkeydi. Necaşi Müslümanları iyi karşılamış, sığınma hakkı vermiş ve diledikleri kadar kalabileceklerini söylemişti. Ancak Habeşistan Hristiyan bir devletti ve Peygamberi bireysel olarak kabul etse bile, bir devlet lideri olarak kabul etmesi mümkün değildi.

Bununla beraber bir Yahudi beldesi olan Hayber, Pers egemenliğindeki Sana, küresel çatışma bölgeleriydi ve hicret/devlet için uygun imkânlarla sahip değillerdi. Peygamber Aleyhisselam devlet kuracağı yeri de coğrafi, politik, sosyolojik faktörleri göz önüne alarak seçmeliydi.

Yesrib ise verimli toprakları, güzel iklimi, stratejik konumu ile bulunmaz bir beldeydi. Çok kimlikli bir yapısı vardı. Kabileler birbiri arasında savaş halindeydi. Güvenlik sorunları had safhaya çıkmış, Yesribliler bir lidere sahip olamamanın eksikliğini fazlasıyla yaşıyorlardı. Kureyş'in sınıf ayırımına ve zenginliğe dayalı yapısının yanında daha eşitlikçi, sınıf ve mal ayırımının daha yatay seyrettiği bu coğrafya liderini arıyor, güçlü bir liderin getireceği barış ve huzuru özlüyordu. Liderse, devletini kurabileceği, siyasi varlığını inşa edebileceği bir belde arayışındaydı. Şartlar Yesrib ile Peygamberin yollarını çakıştırıyordu.

⁷ A.g.e. sayfa 204

Yesrib ekonomisi tarıma dayanıyordu. Ahali ticaret ve zanaatla uğraşıyordu. Bu tarz bir tarım ve üretim toplumu daha yumuşak tabiatlı ve daha müsamahakâr olurdu. Peygamber Aleyhisselam'ın adalet temelli söylemi burada bir karşılık bulabilirdi. Diğer yandan Yesrib, birçok dinin mensubunu barındırıyordu. Yahudiler, İseviler, putperestler uzun zamandır bir arada yaşıyorlardı. Peygamberin yeni bir din tebliğ etmesi Yesrib'te sorun oluşturmazdı.

Kabile kavgalarından sıkılmış, çetelerin saldırılarından bunalmış Yesrib halkı barış istiyor ve yeni bir başlangıç hayal ediyordu. Peygamber ise mesajının filizleneceği bir toprak arayışındaydı. Bu hicret her iki tarafın da çıkarınaydı.⁸

Yesrib'e hicreti, Habeşistan'a yapılan göçten ayıran husus; Habeşistan göçünün bir sığınma talebi olması, Yesrib'in ise bir siyasi otorite kurmak için tercih edilmiş olmasıydı. Başka bir deyişle hicret, Hz. Peygamber ve Müslümanlar için 'Hak gelince batıl zail olur' ayetinin hükmünü yerine getirmenin başlangıcıydı.⁹

Yeni bir başlangıç radikal değişiklikleri de beraberinde getiriyordu. Yeni bir devlet kuruluyor, yeni bir tarih yazılıyordu. Hz. Peygamber, ilk olarak Yesrib adının kullanılmasını yasakladı. Burası artık Medine olarak anılacaktı.

Bu değişikliklerle Yesrib; kabile savaşlarını, iç huzursuzlukları, acı hatıraları geride bırakıyor; geniş ufku, ümit vaat eden geleceğiyle Medine olarak gün yüzüne çıkıyordu.¹⁰ Yeni bir dünya inşa eden peygamber, kurulu düzenin bütün kurumlarını sarsmaya kararlıydı. Mekke'nin Darü'n Nedve'sinin yerine devlet işlerinin meşveret ile yürütüleceği Mescid-i Nebi yükseliyordu. Mescid-i Nebi'de her sınıftan insan düşüncelerini aktarabiliyor Hz. Peygamber herkesi aynı hassasiyetle dinliyor ve fikirlerine önem veriyordu.

Mescid-i Nebi bir idare merkezi olduğu kadar aynı zamanda entelektüel bir eğitim akademisiydi. Mekke dinin ticareti ile zenginleşirken, Medine dini olanla çıkar ilişkisini tamamen ortadan kaldırıyor, sınıf üstünlüğüne dayalı bir düzene karşı Ensarla Muhaciri kardeş kılarak toplumsal barışı yaygınlaştırıyordu.

Kurumsal yapı, sosyal yapı hızla tesis edilirken kamu düzeninin vazgeçilmez unsuru olan anayasa düşünülmemiş olamazdı. Hz. Peygamber İslam devletine giden yolda yeni bir toplumsal sözleşme ile son hamlesini yaparak devletleşme sürecini tamamlayacaktı. Yeni anayasa ile toplumsal mutabakat tesis edilecek, sınıf ayrılıkları, kabile savaşları, soy-nesep

⁸ A.g.e. sayfa 219

⁹ A.g.e. sayfa 223

¹⁰ A.g.e. sayfa 225

üstünlükleri, farklı din, görüş ve düşünceler adil bir sistemin potasında eritilerek ortak barışçıl bir yaşam tesis edilecekti.

Bu toplumsal sözleşme ile insanlar dini konularda kendi dinlerinin kurallarına tabi olacak, içtimai konularda ise vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları devletin kurallarına tabi olacaklardı. Artık yeni bir dünyanın önünde hiçbir engel kalmamıştı.

PEYGAMBER ALEYHİSSELAMIN MEDİNE STRATEJİSİ

Hazreti Peygamber Medine’de devletini kurduktan sonra pek çok kabile üzerine seriyye gönderdi ve gazvelere çıktı. Bu seriyye ve gazveler askerî harekâtlar olduğu kadar stratejik hamlelerdi. Bütün bu askeri hareketlilikler Mekke’nin kendi rızası ile teslim olması amacını barındırıyordu. Çünkü Peygamber Aleyhisselam, Mekke’nin en şerefli kabilesi kabul edilen Kureyş Müslüman olmadan Arap Yarımadasının Müslümanlaşmayacağını biliyordu.

Mekke Arapların hepsi için kutsal kabul edilen Kâbe’yi içinde barındırıyor, bütün Arap kabileleri putlarını Kâbe’ye koyabiliyor ve hac mevsimi bütün kabileler Mekke’ye geliyordu. Kureyş Kâbe’nin hizmetkârı sıfatıyla Araplar nezdinde bu nedenle soyluydu. Mekke’nin dini önemi onu ticaretin de önemli bir kavşak noktası haline getiriyor, büyük panayırlar, festivaller burada kuruluyor, kervanlar buradan yola çıkıp, burada son buluyordu. Kureyş’in İslam’a teslim olması bütün Arap kabileleri üzerinde tesir edecek ve Arap Yarımadası hızla İslamlaşacaktı.

Peygamber bu sebeplerle Kureyş’in iki kolu üzerinde baskı kurmaya çalıştı. Seriyye ve gazvelerle Kureyş’in ticaret kolunu baskı altına alıp, Mekke’yi ekonomik kaosa sürüklemeye çalıştı. Diğer yandan ise puta tapıcılığın merkezi haline gelen Kureyş’in putlarını/dinini hedef alıyor, Kureyş’in dini hâkimiyetini zayıflatmaya çalışıyordu. İkisi de canını yakıyordu Mekkelilerin ama en çok gördükleri ekonomik zarar onları rahatsız ediyordu.

Peygamber Aleyhisselam askeri operasyonlarla ticaret yolları üzerindeki kabilelere hâkimiyet kurdu bu yolla ticaret güzergâhlarını kontrolü altına aldı. Kureyş artık dilediği gibi ticaret yapamıyor, Kureyş’e güvenlerini kaybeden tüccarlar alternatif ticaret yollarına yöneliyorlardı. Kureyş’in ticaret yollarının güvenliğini sağlayamaması yeni bir ticaret merkezini parlatıyordu, Medine’yi. Arap kabileleri ticaret için Medine’nin kapısını çalmaya başlıyor Mekke’nin dini ve ticari önemi köklerinden sarsılıyordu.

Peygamber dini ve ticari açıdan Mekke’yi kısıp alırken sosyolojik ve diplomatik alanda da hamleler yapıyordu. Hasan b. Sabit, Abdullah b. Revaha ve Ka’b b. Malik gibi şairler Mekke

üzerine şiirler söylüyor toplumu Mekke için hazırlıyordu. Hz. Peygamber Mekke ile ihtilafli her kabile ile görüşüyor yeni ittifaklar kurarak Mekke'nin etrafındaki çemberi giderek daraltıyordu. Medine yurt edinilmesine rağmen Hz. Peygamber Habeşistan'daki Müslümanları yanına çekmiyor, Habeşistan'daki Müslümanlar üzerinden Hristiyan devletlerle temas kurarak onlardan gelebilecek saldırılardan emin olmaya çalışıyordu.

Hz. Peygamber, Medine dışında güvenlik-ticaret-ittifak eksenli bir siyaset yürütürken, Medine içinde farklı din ve sınıflardan insanların birlikte barış içinde yaşamasını tesis ediyordu. Özellikle putperestler, Yahudiler ve Müslümanlar arasındaki ilişkilerde ihtilafa yer vermemeye gayret ediyordu.

YENİ DEVLETİN İLK SINAVI: BEDİR

Seriyye ve gazvelerle büyük ekonomik kayıplara uğrayan Kureyş, zararlarını karşılamak ve Arap kabileleri nezdinde kaybettiği itibarını yeniden kazanmak istiyordu. Ebu Cehil yönetimi Kureyş'in gücünü göstermek için Bedir'de büyük bir festival düzenleme kararı aldı.¹¹ Böylece Arap kabileleri Kureyş'in gücüne yeniden itimat edecek, Kureyş'in itibarı yeniden kabul görecekti. Bu bir festivalden öte meydan okumaydı aslında. Kureyş, Medine ile savaşmak hususunda karar veremiyordu. Ancak; savaşın kazandıracığı özgüven ve itibar gözlerini kamaştırıyordu.

Peygamber ise başka bir endişe taşıyordu. Medinelilerle Medine'ye bir saldırı olursa birlikte mukabele etmek üzere anlaşmışlardı ama Medine dışında gerçekleşecek bir saldırıyla ilgili

¹¹ A.g.e. sayfa 267

mutabakatları yoktu. Medineliler şehir dışında gerçekleşecek bir savaşta onunla birlikte olacaklar mıydı? Medineliler, nerede olursa olsun Peygamber Aleyhisselam'ı yalnız bırakmayacaklarını söylediklerinde Peygamber Aleyhisselam'ın eli rahatlamıştı. Kureyş tehdit ederse Medine bu tehdidin altında kalmayacaktı.

Festival kararı alınmıştı ancak; taraflar savaş hazırlığı yapıyordu. Savaşın neticesine göre ya Kureyş eski gücüne kavuşacak ve Müslümanlar hezimete uğrayacaklardı ya da Kureyş'in çöküşü hızlanacaktı.

Bedir'de savaş Müslüman ordularının disiplini, teknik ve taktik açıdan donanımlı birliklerinin zaferi ile sonuçlandı. Savaş sonunda Medine ile anlaşma yapan kabilelerin Peygambere güvenleri arttı, Mekke yönetiminin itibarı ise yerle bir oldu. Mekke'de yönetim çatışmaları başlamış, kaos bütün Mekke'yi sarmıştı. Bedir'de Mekke'nin idari yönetiminde yer alan Darü'n Nedve yöneticilerinin çoğu öldürüldü. Öldürülenlerden biri de Ebu Cehil'di. Mekke yönetimi, Ebu Cehil'le bir süredir anlaşamayan Ebu Süfyan'a verildi.

KRİZ VE YÖNETİM: UHUD

Bedir'de itibarı yerle bir olan Kureyş, bu kez çok daha disiplinli ve hazırlıklı bir şekilde Uhud'da çıktı Müslümanların karşısına. Peygamber yaklaşan savaşın Medine içinde savunma savaşı olmasını istiyor ancak Bedir'de özgüveni artan özellikle genç sahabeler açık alanda savaşmak için ısrar ediyordu.

Uzun istişarelerden sonra Peygamber rızası olmasa da istişare sonucuna riayet etti ve Medine dışında savaşmaya karar verdi. Peygamber Aleyhisselam, devlet yönetiminde meşveretin ne kadar önemli olduğunu Müslümanlara Uhud'la öğretiyordu! Öte yandan Uhud, Peygamber Aleyhisselam'ın yönetim anlayışını ortaya koyduğu gibi, genç sahabelerin Peygamber karşısındaki özgüveni ve cesaretini göstermesi açısından da önemliydi. Mekke ile Medine arasındaki temel fark aslında buydu. Mekke'de yönetim birkaç ileri gelen eskimiş zihnin elindeyken, Medine'de genç sahabelerin cesareti ve özgüveni üzerinde yükselen yeni bir devlet kuruluyordu.

Uhud Müslümanlar için büyük bir yenilgiyle sonuçlandı. Müslüman ordusunun ganimet hırsıyla disiplininin bozulması, Abdullah b. Übey'in açık alanda savaş kararına katılmadığı için ordunun üçte birini savaş alanından çekerek Medine'ye dönmesi ve okçuların görev yerini terk etmesi hezimetin başlıca nedenleriydi. Bu yenilgi Müslümanları büyük bir hayal kırıklığına uğratmış, Kureyş'i ise sevince boğmuştu. Kureyş'le birlikte sevinen birileri daha vardı:

Medine’de Peygamber Aleyhisselam’la anlaşma yapan Beni Kurayza ve Beni Nadir kabileleri de zafer sarhoşluğu yaşıyordu!

Hız. Peygamber yenilginin ardından çöküntünün Müslümanları esir almaması için yeni seriyeler çıkardı, Mekke’nin ticaret yollarını çevirdi, kendisine karşı savaşan kabileleri dize getirdi. Müslümanlar, hala güçlü, askeri anlamda yeterli olduklarını yeniden fark etmiş, özgüvenleri yerine gelmişti.

Peygamber Aleyhisselam Müslümanların dirliğini yeniden sağlamış, Medine içindeki çatlak sesleri gidermeye, iç huzuru yeniden tesis etmeye yönelik adımlar atmıştı. Medine Yahudileri Uhud’da Mekke’lileri desteklemiş, Hız. Peygamberle yaptıkları sözleşmeye aykırı davranmışlardı. Devamında ise işi Hız. Peygambere suikast düzenlemeye kadar götürmüş açıkça düşmanlık etmeye başlamışlardı. Hız. Peygamber, ahitlerini bozan Yahudi kabilelerini Medine’den sürgün ederek Hayber’e yerleştirdi. Yahudiler burada da rahat durmayacak İslam düşmanlığının Mekke’den sonra ikinci merkezi Hayber olacaktı.

İSTİŞARE VE TAKTİK: HENDEK

Uhud’da büyük bir zafer kazanan Ebu Süfyan savaş alanından ayrılırken Peygamber Aleyhisselam’a bir yıl sonra yeniden savaşmak üzere meydan okumuştı. Peygamber Aleyhisselam büyük bir özgüvenle bu meydan okumayı kabul etmiş ve hazırlıklara başlamıştı. Hız. Peygamber âdeti olduğu üzere şura meclisini topladı. Şura’da bu kez Medine’yi içeriden savunma kararı alınmış, Selman Farisi’nin önerisiyle Medine’nin etrafında yaklaşık 5 km. uzunluğunda 3 metre derinliğinde 4 metre genişliğinde hendek kazılması fikri benimsenmişti. Bu Arap coğrafyasının daha önce görmediği bir savaş taktiği idi. Selman Farisi bu taktiği Perslilerden öğrenmişti.

Hız. Peygamber savaş taktiğini belirlemiş ve kazı çalışmalarını başlatmıştı. Sırada Mekke’ye yönelik psikolojik harp taktikleri vardı. Bir yandan Mekke etrafındaki kabilelerle ittifaklar kuruyor diğer yandan ise Mekke’ye giden bütün kervan sahiplerini misafir ediyor, onlar vasıtasıyla Mekke’lilere mesajlar gönderiyor, Mekke sokaklarında korku ağızdan ağıza dolaşıyordu. Hız. Peygamber Beni Kurayza Yahudilerinin Mekke ile anlaşmasını öğrenmiş buna karşın, ağızda laf ıslatmamasıyla bilinen Nuaym b. Mesud vasıtasıyla Mekkelilere Beni Kurayza’nın Peygamberle birlikte hareket ettiğini ve Mekkelilere ihanet edeceğini yayıyordu. Bu strateji kısa sürede meyvelerini verdi. İki taraf arasına giren şüphe içten içe bünyeleri kemirmiş bir süre sonra Mekkelilerle Hayber Yahudileri arasındaki ittifak bozulmuştu.

Mekke'liler birkaç gün sürecek bir savaş ve büyük bir zafer için yola çıkmış, bir ayı aşkın süren muhasaraya hazırlıksız yakalanarak aç kalmış, soğuk ve fırtına cesaretlerini kırmış, aslında kendi kendini muhasara eden Mekke büyük bir yenilgi yaşamıştı.

SAVUNMA DÜZENİNDEN SALDIRI DÜZENİNE

Hendek hezimetini Kureyş'in ittifaklarını dağıtmış, Beni Kurayza, Getafan ve Kureyş kabileleri kimin önce ihanet ettiği hususunda birbirlerini suçlamaya başlamışlardı. Kureyş ordusunda yer alan Arap kabileleri Müslümanların gücünü görmüş, bu güce karşı koyamayacaklarını anlamışlardı. Onlar için önemli olan kimin kazandığı değil sürülerinin ve otlaklarının güvende olmasaydı. Kureyş hem büyük bir yenilgi almış hem de müttefiklerini kaybetmişti. Hz. Peygamber Hendek savaşından sonra zaferini perçinlemek için Arap kabileleri üzerine seriyyelerini gönderdi. Bu seriyyeler Arap kabileleri üzerinde Medine'nin hâkimiyetini sağlarken, onlarla yapılan ittifaklar Medine'yi bu kabilelerin zararlarından emin kıldı. Mekke etrafındaki çember giderek daralıyordu. Hz. Peygamber Beni Kurayza'ya ihanetinin bedelini ödetmiş, iç tehditleri bertaraf etmiş, dış tehditleri kımıldayamaz hale getirmişti.

Mekke'nin önünde bir şer yuvası haline dönüşen Hayber kalmıştı sadece. Hz. Peygamber, önce Hayber'le ittifak yapan Kabilelerin üzerine yürüdü. Onları etkisiz hale getirip Hayber'le ittifaklarını sona erdirdi. Hayber'in en büyük yardımcısı Getafan kabilesinin de hizaya getirilmesi ile Hayber yalnızlaştı. Hayber, teslim alınmayı bekleyen bir kaleydi artık. Herkes Müslümanların Hayber üzerine yürüyeceğini beklerken Hz. Peygamber şaşırtan bir hamle yaparak Mekke'ye yöneldi. 30 Sahabesiyle birlikte Umre için yola çıkmış, yanına savaş silahlarını ve zırhlarını almamışlardı. Umre için silahsız yola çıkan insanlara karşı Kureyş'in ne yapacağını herkes merak ediyordu. Müslümanlara Umre için izin vermesi organize bir yapı olarak Müslümanları tanıması anlamına geliyordu. İzin vermemesi ise Kureyş'in adının yüzlerce yıl silinmeyecek bir leke ile kirlenmesi demektir. Çünkü Arap toplumunda Kureyş'le dost ya da düşman olsun hac ve umre için gelen hiç kimse geri çevrilemezdi.¹²

Kureyş sıkışmıştı ve soruna çözüm bulamıyordu, Hz. Peygamber sahabeleriyle birlikte Umre için Hudeybiye'ye doğru ilerliyordu. Hz. Peygamber istese Hendek savaşından sonra askeri gücü ile Mekke'yi ele geçirebilirdi. Hendek yenilgisi ve Peygamberin Hudeybiye'ye ilerlemesi Kureyş içindeki yönetim krizini derinleştirdi. Yenilgiden ve Kureyş'in düştüğü acziyetten

¹² A.g.e. sayfa 370

sorumlu tutulan Ebu Süfyan Mekke yönetiminden uzaklaştırıldı. Mekke yönetimi artık Ebu Süfyan muhalifi heyecanlı gençlerin elindeydi.

Hız. Peygamber Umre için Hudeybiye'de beklerken, Mekke halkı Müslüman bile olsa kendi soylarından Muhammed'ül Emin'in Kâbe'ye alınmamasına karşı homurdanıyordu. Hız. Peygamber bu krizi daha da derinleştirmek için Hız. Osman'ı elçi olarak Ebu Süfyan'a gönderdi. Peygamber Aleyhisselam mevcut Mekke yönetimini tanımadığını ilan ediyor, Mekke yöneticisi olarak Ebu Süfyan'ı tanıdığını işaret ederek yönetim krizini derinleştiriyordu.¹³ Hız. Peygamber Hudeybiye'de kaldıkça çözümsüzlük sürüyor, çözümsüzlük sürdükçe Kureyş'in eli ayağı tutuşuyordu. Ancak Peygamberin Hudeybiye'de silahsız olarak kalması güvenlik endişelerini artırıyor. Peygamber Aleyhisselam zamanın azaldığını görüyor Kureyş'i daha da köşeye sıkıştırmak için son bir hamle yapıyordu. Ne kadar ciddi olduğunu göstermek için gerekirse savaşmak üzere Müslümanlardan gösterişli törenlerle biat aldı. Bu törenleri Mekke'li casusların izlemesine izin verdi. Haberi alan Mekke yönetimini bir korku sardı ve Kureyş bu hamle üzerine barış masasına oturmaya mecbur oldu.

Görüşmeler sonunda Mekke yönetimiyle Müslümanlar arasında Hudeybiye anlaşması imzalandı. Müslümanlar açısından çok ağır müeyyideler içeren Hudeybiye anlaşması başta Hız. Ömer olmak üzere genç sahabeler tarafından şiddetli itirazlara konu oldu. Peygamber onları yatıştırıyor, onları zaferle müjdeliyor, sabretmelerini istiyordu. Sahabe önce ikna oluyor ardından maddeleri hatırladıkça sinirden ağlıyor ve Hız. Peygambere anlaşmayı imzalamaması için yalvarıyorlardı. Anlaşmaya göre; Peygamber Aleyhisselam ve yanındakiler umre yapmadan geri dönecek, bir yıl sonra umre yapmalarına izin verilecekti. Buna karşılık Arap kabilelerinden kim Muhammed'in dinine girmek isterse girebilecek, kim Kureyş'in dininde kalırsa bu hakları teminat altında olacaktı. Bu İslam Devletinin meşruiyetinin Mekke tarafından tanınması anlamına geliyordu. Taraflar 10 yıl sürecek bir barış anlaşması imzalamışlardı. Bu süre İslam'ın yayılması ve Arap coğrafyasının İslamlaştırılması için önemli bir fırsattı. Her iki taraf da istediği kabilelerle ittifak yapmakta serbest olacaktı. Ama bir şartla! Bir Mekke'li Müslüman olup Medine'ye sığınırca Medine o Müslümanı Mekke'ye teslim edecekti. Hız. Ömer ve genç sahabeler bu maddeyi kabullenemiyor Peygamberi vazgeçirmek için gözyaşlarıyla yalvarıyorlardı. Nihayetinde Peygamber sahabelerini ikna etti, sahabe içleri kan ağlayarak Peygamberlerine boyun eğdi. Hız. Ömer yıllar sonra, Müslüman olduktan sonra sadece tek bir yerde kalbine şüphe düştüğünü o yerin de Hudeybiye olduğunu söyleyecekti. Ancak zaman

¹³ A.g.e. sayfa 386

Peygamberi haklı çıkaracak, bu anlaşma Mekke'nin kan dökülmeden teslim alınmasının yolunu açacaktı.

Medine Hendek'te büyük bir zafer kazanmış, Mekke'yi iyice köşeye sıkıştırmıştı. Mekke acziyet içerisindeydi. Medine, istese üstün askeri gücüyle Mekke'yi teslim alabilirdi. Müslümanlar en güçlü oldukları zamanda Müslümanları aciz gösteren bu anlaşmanın imzalanmasını anlayamıyorlardı. Ama Peygamber Aleyhisselam Mekke'yi ele geçirmek değil, Mekke'yi İslamlaştırmak istiyordu. Kâbe'nin çatışmanın merkezi olmasını istemiyor, Kureyş'in İslam'a kendi rızasıyla teslim olmamasının Arap coğrafyasının İslamlaşmasını geciktireceğini biliyordu.

HAYBER'DEN SONRA

Kureyş ile barış anlaşmasının imzalanmasından sonra Hz. Peygamber fitne ve düşmanlığın yurdu Hayber'i fethedecek, hem en büyük iç düşmanını ortadan kaldıracak hem de Medine ekonomisini refaha kavuşturacaktı. Artık önünde Mekke'nin İslamlaştırılmasından başka hedef kalmamıştı.

Hudeybiye anlaşması gereğince Peygamber, bir yıl sonra 1400 sahabeyle birlikte Kaza Umresi için yola çıktı. Bir yıl önce 30 kişi ile başlayan Umre seyahati şimdi 1400 kişilik düzenli, organize bir gövde gösterisine dönüşmüştü. Hz. Peygamber Umre ziyaretinde Mekke'de psikolojik fethi gerçekleştirmişti. Mekke'liler Peygamber ve arkadaşlarını sitayişle izliyor, Mekke yönetiminin basiretsizlikleri karşısında Müslümanlara sempatiyle yaklaşıyorlardı. Huylu huyundan vazgeçmedi ve Kaza Umresinden bir yıl sonra Kureyş Müslümanlara saldırarak barış anlaşmasını bozdu. Hz. Peygamber Mekke'nin fethine karar

vermişti ama bu fetih sadece askeri bir başarı değil, yüzyıllar boyu hatırlanacak bir manifesto olmalıydı!

Mekke'nin Müslümanlar karşısında direnecek gücü yoktu. Birkaç bin kişi ile Mekke teslim alınabilecekken Müslümanlar 10 bin kişilik bir ordu ile Mekke'yi kuşattılar. Hz. Peygamber Arap'ların gözbebeği olan Mekke'yi bütün Arap kabilelerinin koalisyonuyla teslim almak istiyordu.¹⁴

Peygamber Aleyhisselam, örgütlü, disiplinli, eğitilmiş bir ordu kurmuş; bu orduda bütün kabileleri bir araya getirmiş, efendi ile köleyi, köylü ile toprak sahibini aynı safta buluşturmuş; kabile ve sınıf ayrılıklarını ayağının altına alarak bir ümmet inşa etmişti. Bu ordu karşısında hiçbir güç ayakta duramazdı. Kureyş, çatışmasız teslim olmak zorunda kaldı. Mekke fethedilirken Müslümanlara saldıran 24 kişi dışında hayatını kaybeden olmadı. Kimsenin canına ve malına kast edilmedi.

Mekke'nin fethi ile yüce Peygamber sorumluluğunu büyük ölçüde tamamlamış oldu. Bu fetihle siyer kitabının sonuna gelmiş olsak da O, bu kitapta yazılmak üzere boş sayfalar bıraktı! Abbasiler, Emeviler, Selçuklular, Osmanlılar, ondan sonra gelen Müslüman topluluklar onun mirasına ne kadar sahip çıktılar, neler İslam adına yapıldı, neler iktidar kavgalarına alet edildi hepsini kitap tamamlandığında göreceğiz. O güne kadar Peygamber bizimle yaşamaya devam edecek.

Not: Bu makale aynı zamanda Umran Dergisi Ağustos 323 sayıda yayımlandı.

¹⁴ A.g.e. sayfa 386